

Op weg naar de Europese Vrouwensynode (1994)

Sieth Delhaas

Kerkespoor, Protestantse gemeente Vught, juli/augustus 1994

Inleiding

Omdat de Generale Diaconale Raad mijn reis betaalde en om te laten zien dat het geld voor de diaconie niet alleen maar ‘voor de armen’ is, maar ook aan doeleinden wordt besteed die werken aan de afbraak van structuren die armoede in stand houden, doe ik verslag van een conferentie in Roemenië.

Ladies first

Na een wachttijd van enkele uren in de hal van het vliegveld voor binnenlandse vluchten in Boekarest, mogen de passagiers voor Sibiu en Tirgu Mures naar het gereedstaande vliegtuig lopen. Wachten, totdat de stewardess ons uitnodigt binnen te komen. Haar stem gaat verloren in het lawaai om ons heen. ‘Ladies first’, herhaalt één van de mannelijke crew-leden overluid. Onwennig gniffelend lopen we naar voren waar nog een stuk of vier vrouwen omhoog klimmen. We hebben de lege plaatsen voor het uitzoeken.

Deze vorm van beleefdheid tegenover vrouwen, waarom mijn reisgezel, Martina Heinrichs, vormingswerkster op Kerk en Wereld te Driebergen, en ik wat moeten lachen omdat dit fenomeen in Nederland met de opkomst van de emancipatiebeweging hoegenaamd verdwenen is, heb ik als typerend voor de positie voor vrouwen in Roemenië ervaren. En is dat in feite ook voor westerse vrouwen. Inderdaad, we hadden daar de eerste keus in het vliegtuig, maar voor het overige, vermoed ik, dat de mogelijkheden en middelen die ons vrouwen ten dienste stonden ver achter lagen bij de ons omringende mannen. Zo te zien voor het grootste deel westerse en inheemse zakenmannen die hun deel proberen te nemen in het nieuwe economische systeem in dit land.

Wij op weg naar een conferentie in Sibiu waarop juist de ingrijpende, meestal negatief uitpakkende veranderingen voor vrouwen in Oost-Duitsland en Oost-Europa én in de Europese Unie, door de politieke en economische omwenteling van de afgelopen jaren, centraal zullen staan.

Ervaringen om niet te vergeten

Met haar collega Heidemarie Wüst, directeur van de Evangelische Akademie Sachsen-Anhalt (ex DDR) organiseert Martina Heinrichs vanaf herfst 1992 ontmoetingen tussen vrouwen uit de Neue Bundesländer

en Nederlandse (armgemaakte) vrouwen. Voor Nederlandse vrouwen, als burgeressen van een rijk westers land, kozen de Oost-Duitse vrouwen omdat de samenwerking met vrouwen uit het westelijk deel van Duitsland moeilijk bleek. In haar voordracht “... und plötzlich gehörten wir zum reichen Westeuropa” formuleerde Wüst het zo: “We spraken dezelfde taal, maar toch een heel verschillend Duits. Wij in de DDR zitten met onze ervaringen tussen het rijke westen en Oost-Europa in. Die ervaringen willen wij niet vergeten. Wij hebben voor de Nederlandse vrouwen gekozen omdat zij bruggenbouwers blijken te zijn.”

Tijdens een bijeenkomst in dit kader op de Akademie in Darlingerode, Harz, herfst 1993 ontmoette de Oost-Duitse/Nederlandse groep een aantal Roemeense vrouwen die hen voor mei 1994 uitnodigde voor een conferentie in Sibiu, het vroegere Hermannstadt in Roemenië. Ook zij wilden laten zien hoe gemakkelijk er in hun land, na de revolutie van december 1990, wordt afgezien van de kracht, kennis en ervaring van vrouwen op de arbeidsmarkt.

Intercultureel

In Roemenië leven veertien etnische groeperingen samen. Binnen al deze groeperingen nemen vrouwen een verschillende plaats in. Van deze verschillen getuigde enerzijds de opzet van het programma, anderzijds was deze er vooral op gericht als vrouwen samen te zoeken naar wegen hoe het op de loer liggende gevaar van etnische conflicten, ook internationaal, vanuit een hechte samenwerking tussen vrouwen kon worden voorkomen.

Dr. Lucia Briscan, arts uit Tirgu Mures, en betrokken bij de burgerrechtenbeweging *Citizens Aware*, benadrukte in haar lezing *Interkulturelle Frauenbeziehungen* het voordeel van een etnisch gemengde bevolking en dat de Roemeense cultuur de afgelopen honderd jaar heeft geprofiteerd van het samenleven van Joden, Armeniërs, Roemenen, Saksen, Zigeuners en Hongaren. “De onderlinge uitwisseling heeft een nieuwe cultuur geschapen.” Zij deed een beroep op vrouwen internationaal samen te werken, want internationale spanningen zijn het resultaat van gettovorming en nationalisme.

In Sibiu hebben vrouwen van diverse etnische achtergronden, thuis gekomen na onze ontmoeting herfst 1993 in Darlingerode, een Forum opgericht. Doel van het Forum is allerlei thema's aan de orde te stellen en zo nodig naar buiten te brengen die de vrouwen zelf belangrijk vinden.

De werkloosheid van vrouwen staat voorop, evenals de politieke situatie van de stad en de vervuiling daarvan. Het Forum is betrokken bij een stichting die er zich voor inzet om door Duitsland afgewezen asielzoekers een nieuw bestaan te geven en er wordt samengewerkt met de leiding van het stedelijk kindertehuis waar honderden verweesde kinderen zijn ondergebracht. Het stadsbestuur is op het matje geroepen over de toenemende vervuiling in de straten, de vuilverbranding die een onacceptabele luchtverontreiniging veroorzaakt, het

toenemende verkeer en het miserabel openbaar vervoer waarop vooral vrouwen en kinderen zijn aangewezen. Bedrijven die vrouwen in dienst nemen worden door het Forum in het zonnetje gezet.

Aan de Ronde Tafel, die het Forum maandelijks organiseert kunnen ook mannen aanschuiven, maar het gaat over vrouwen en door vrouwen aangedragen thema's.

Arbeid

Het thema van de conferentie *Heimchen am Herd - nein danke!*, waaraan Martina en ik deelnamen en die plaatsvond van 12 tot 15 mei jl., wilde vooral het insluipende gevaar registreren van de toenemende werkloosheid van vrouwen. Hoewel de Oost-Europese vrouwen vaak hoog gekwalificeerde banen hebben/hadden en uitstekend gemotiveerde deelneemsters waren en zijn aan het arbeidsproces, en vooral tijdens het socialistische tijdperk het openbare leven mee gedragen en vorm hebben gegeven, is de druk vanuit de politiek op vrouwen om zich terug te trekken in huis, zeer groot. "Vrouwen trekken zich Europa-breed bijna geluidloos terug in de keuken, als de dienende in het onzichtbaar gemaakte gezinsleven."

Akademie-directeur Annemarie Wüst, zelf ingenieur, waarschuwde de Roemeense vrouwen zich te weren opdat het hen niet zou vergaan als de Oost-Duitse vrouwen in de jaren na de Wende.

"In de DDR werkte 90% van de vrouwen in vaak hooggekwalificeerde functies. Daarnaast hadden zij hun gezin, hun kinderen en hun vrijetijdsbezigheden. Na de *Wende* liep de werkloosheid onder de vrouwen op tot 45%. In West-Duitsland werkt traditioneel slechts 45% van de vrouwen buitenshuis. Onze 90 % vond men in Bonn niet normaal. Onze vrouwen moesten maar liever als goede huisvrouwen en moeders thuis blijven. Pas als de verhoudingen tussen Oost en West gelijk getrokken waren en ook bij ons niet meer dan 45% van de vrouwen werkt, zou de overheid weer iets aan vrouwenproblemen gaan doen", aldus Wüst.

Westerse gezinspolitiek

De lezing van Martina Heinrichs ging over gezinspolitiek en armoedebestrijding in de westerse landen van de Europese Unie. Zij wees erop dat gezinspolitiek in het kapitalistische Westen altijd neerkomt op het primaat van het kostwinnersbeginsel. Daarop zijn de belastingvoordelen afgestemd. Daardoor is het voor het gezinsinkomen vaak nadelig als vrouwen kleine, meest slecht betaalde baantjes buitenshuis hebben, terwijl de man het grootste inkomen verdient. De meeste oudere vrouwen in het Westen zijn door het kostwinnersbeginsel financieel volkomen afhankelijk van hun echtgenoot en hebben geen eigen inkomen. Dat is geen probleem zolang het huwelijk goed gaat. Gaat het fout dan zijn de vrouwen meestal, en niet zelden ook de kinderen, financieel slecht af. In het kapitalistische systeem is men niet werkelijk geïnteresseerd in de deelname van vrouwen op de arbeidsmarkt.

Heinrichs visie op de situatie in West-Europa veroorzaakte nogal wat consternatie onder de Roemeense vrouwen vanwege de hoge verwachtingen die in dat land heersen over een aansluiting bij de Europese Unie. Heinrichs lezing zal in het Forum bestudeerd worden zodat de leden er op voorbereid zijn wat er met de EU op hen af komt.

Huwelijkswetgeving

Mijn eigen bijdrage hield het antwoord in op de vraag waarom Nederland – daarbij gezelschap gehouden door Ierland – wereldwijd gezien het kleinste percentage buitenshuis werkende vrouwen heeft. Vanuit een historisch perspectief, beginnend in de zeventiende eeuw met invalshoeken vanuit economie, politiek, ideologie en religie, werd bekeken wat huwelijkswetgeving en het kostwinnersprincipe Nederlandse thuisvrouwen heeft opgeleverd.

In de discussie bleek dat echtscheiding in het huidige Roemenië een praktisch onmogelijke zaak is. Een echtpaar moet 70.000 Lei neertellen voor een scheiding. Het maandinkomen van 100 Lei per maand van een tandarts, diende als vergelijkingsmateriaal. Uit de persoonlijke verhalen blijkt dat de familie- en huwelijkssituaties in het gastland in te veel gevallen uitermate zwaar en triest zijn. Het feit dat families van drie generaties inclusief nog thuiswonende broers en zusters bij gebrek aan voldoende huisvesting moeten samenleven in twee of drie kamers, draagt belangrijk bij aan een uitzichtloos privéleven en een zware claim op het leven van vrouwen en kinderen in een door patriarchale verhoudingen gedomineerd familieleven.

'Ladies first', blijkt dus, ook in het licht van een veranderend Europa, niet meer dan een bizarre beleefdheidsfrase.